

**Nederlandse
School voor
Openbaar
Bestuur**

Donderdag 10 september 2020
16:30 - 21:30 uur
Pulchri
Lange Voorhout 15
2514 EA Den Haag

Leernetwerk.011

Betreft: hand-out tweede bijeenkomst eerste jaar LNW

Beste LNW-deelnemers,

Hopelijk hebben jullie een mooie zomer achter de rug, met wat broodnodige ontspanning na een hectische eerste helft van 2020! Op 10 september a.s. verwelkomen wij jullie graag voor de tweede – en ditmaal fysieke – bijeenkomst van jullie eerste LNW jaar.

Hoewel een deel van de samenleving soms 'corona-moe' lijkt te zijn, is het virus nog lang niet weg en is de lange termijn impact van de coronacrisis nog verre van duidelijk. Binnen het jaarthema 'de tijdgeest' zal de bijeenkomst op 10 september in het teken staan van *maatschappelijk onbehagen* in het licht van de coronacrisis. We gaan daarover in gesprek, geïnspireerd en uitgedaagd door twee experts op dit onderwerp: [redacted] 5.1.2e

[redacted] 5.1.2e en [redacted] 5.1.2e

In deze hand-out treffen jullie aan het programma voor de avond met een introductie over het onderwerp en de sprekers.

Voor vragen: aarzel dan niet om contact met ons op te nemen. Onze contactgegevens tref je onderaan deze hand-out. Voor nu wensen wij jullie alle goeds en we zien elkaar graag donderdag 10 september 2020, bij Pulchri. Tot dan!

Hartelijke groet namens het programmateam van Leernetwerk.011,

[redacted] 5.1.2e – [redacted] 5.1.2e
[redacted] 5.1.2e – [redacted] 5.1.2e
[redacted] 5.1.2e – [redacted] 5.1.2e
[redacted] 5.1.2e – [redacted] 5.1.2e

Maatschappelijk onbehagen in tijden van COVID-19

In voorgaande edities van LNW-bijeenkomsten openden wij met de volgende omschrijving van het jaarthema:

Het eerste jaar staat in het teken van 'de tijdgeest', een belangrijk maar tegelijkertijd ongrijpbaar onderwerp. Het lijkt de algemene, intellectuele en morele wijze van denken en handelen, maar het beschrijft ook de culturele en technologische trend die kenmerkend is voor een tijdperk. En soms wordt de veranderende tijd zichtbaar in de onzichtbare verschuivingen in de verwachtingen en verlangens van burgers, het bedrijfsleven en de overheid. Wie zijn eigen tijd begrijpt kan er effectief op inspelen en zich voorbereiden op aankomende transities.

Hoewel we tot voor kort in zulke abstracte termen over onze tijdgeest konden denken en praten, zien we nu dat de tijdgeest als ongrijpbaar onderwerp ook nog eens diepgaand wordt beroerd door een ongrijpbaar fenomeen in de vorm van een ontwrichtend pandemisch virus. De hele wereld en ook Nederland hebben te maken met de zeer ingrijpende schokeffecten die COVID-19 teweegbracht en brengt in vrijwel alle domeinen van het maatschappelijk leven. De exacte omvang en lange termijn consequenties zijn nog verre van bekend, maar duidelijk is wel dat we in de (hopelijk nabije) toekomst zullen spreken van een tijd vóór en een tijd ná Corona.

Eén van de domeinen waar de coronacrisis een heel zichtbare en directe impact op heeft gehad – en nog steeds heeft – is vanzelfsprekend de zorg. Waar in de eerste periode van de crisis alles in het teken stond van de acute zorg, vooral in ziekenhuizen, wordt nu steeds nadrukkelijker de vraag gesteld welke gevolgen dit heeft voor andere sectoren, zoals de ouderenzorg. Een vraag die overigens door gastspreker 5.1.2e en anderen al in de eerste weken van de crisis werd gesteld.¹ Daarnaast zien we met name terug in de ouderenzorg dat 'kwetsbaarheid' vooral begrepen is als medische kwetsbaarheid, met volle aandacht voor het voorkomen van infecties en veel minder voor de waardigheid en kwaliteit van het bestaan. De coronacrisis legt deze en andere ongelijkheden en hiërarchieën in de zorg en samenleving bloot.

5.1.2e zal in haar bijdrage ingaan op reflexen in de zorg die met deze crisis (opnieuw) zichtbaar zijn geworden, met als gevolg de stille ramp die zich voltrok in de verpleeghuizen terwijl iedereen zich druk maakte over de IC's, en wat dat zegt over de zorg, de samenleving en het openbaar bestuur.

Eén van de realistische mogelijkheden is dat de coronacrisis de maatschappelijke thema's van deze tijd, zoals *maatschappelijk onbehagen*, uitvergroot. Zo maakt het recente rapport 5.1.2e van gastspreker 5.1.2e en collega's duidelijk dat de crisis bekende en nieuwe scheidslijnen in de maatschappij (extra) zichtbaar maakt, als we bijvoorbeeld de sociaaleconomische, sociaalpsychologische en sociale gevolgen zien in een grote stad als Rotterdam.² Uit het rapport blijkt dat bijna 40 procent van de Rotterdamse bevolking zich persoonlijk bedreigd voelt door de coronacrisis, en dat 70 procent aangeeft dat de crisis de stad Rotterdam bedreigt. Traditioneel kwetsbare groepen zoals lager

¹ Trouw. Het ziekenhuis kwam vóór het verpleeghuis. *Trouw*, 16 april 2020, te vinden via: <https://www.trouw.nl/nieuws/het-ziekenhuis-kwam-voor-het-verpleeghuis~b0571227/>

² De Bedreigde Stad, Kenniswerkplaats Leefbare Wijken, april 2020, te vinden via: <https://www.eur.nl/essb/media/2020-04-rapportdebedreigde-stad>

opgeleiden, ouderen, en mensen met een laag inkomen voelen zich meer bedreigd en hebben minder vertrouwen in overheden en gezondheidsinstellingen. Tegelijkertijd zien we ook een nieuwe groep kwetsbaren ontstaan zoals flexwerkers en middeninkomens.

5.1.2e

De sprekers

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

Ter voorbereiding

- Engbersen, G., Van Bochove, M., De 5.1.2e, 5.1.2e, J., Etienne, T., Krouwel, A., Van Lindert, J., Rusinovic, K., Snel, E., Weltevrede, A., Van Wensveen, P. en Wentink, T. (2020, september). *De Heropening van de samenleving: De maatschappelijke impact van COVID-19 in Amsterdam, Den Haag, Rotterdam & Nederland*. Rotterdam: Kenniswerkplaats Leefbare Wijken. URL: https://www.kenniswerkplaats-leefbarewijken.nl/wp-content/uploads/Heropeningsamenleving_KL01B.pdf
- Engbersen, G. & Wentink, T. (red.) (2020, april). *De Bedreigde Stad: de maatschappelijke impact van COVID-19 op Rotterdam*. Rotterdam: Kenniswerkplaats Leefbare Wijken URL: <https://www.eur.nl/essb/media/2020-04-rapportdebedreigde-stad>
- Van der Hoeven, R. & Van der Linde, I. (2020, augustus). *Coronadagboek de eerste golf: Hoe Nederland werd overvallen door het virus*. Amsterdam: De Groene Amsterdammer. URL: <https://www.groene.nl/artikel/hoe-nederland-werd-overvallen-door-het-virus>

Opbouw bijeenkomst

De bijeenkomst vindt plaats bij Pulchri, Lange Voorhout 15 in Den Haag.

16.30u – 17.00u	Ontvangst met koffie & thee
17.00u – 17.45u	Bijdrage 5.1.2e
17.45u – 18.30u	Bijdrage 5.1.2e
18.30u – 20.00u	Diner
20.00u – 21.30u	Plenaire discussie en reflectie

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e@nsob.nl

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e@nsob.nl

5.1.2e

Nederlandse School voor Openbaar Bestuur

www.nsob.nl

Over NSOB

De Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) is een hoogwaardig onderwijs- en onderzoeksinstituut in het hart van de hoofdstad. Binnen dit instituut worden wetenschappelijke kennis over en praktijkervaring met het Nederlandse openbaar bestuur met elkaar verbonden. De NSOB organiseert opleidingen, publieke debatten en verzorgt wetenschappelijke en professionele publicaties.